

Pomogáts Béla

A Trianon okozta sebek

Wounds caused by Trianon

As the battle at Mohács in 1526 had defined the fate of the once prosperous Hungarian kingdom, Trianon has similar effects on Hungary in the 20th c. Its consequences has still been felt both in the anti-Hungarian passion of the neighbouring states and in the frustration of the Hungarian national consciousness. Reparation has still remained topical as well as difficult: curative intents were frequently mishandled by politics. Could the Hungarian and European cultural background be helpful in finding a remedy to heal the gangrenous wounds cut by Trianon?

Tíz esztendő híján egy évszázada: 1920. június 4-én a Versailles melletti Nagy Trianon palotában Benárd Ágoston munkaügyi és népjóléti miniszter, valamint Drasche Lázár Alfréd rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter (a magyar kormány megbízottaiként) aláírták a Magyarország és a Szövetséges és Társult Hatalmak (a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország, az Egyesült Államok, Japán, Kína, valamint több kisebb állam, így Görögország, Portugália, Panama, Nicaragua, továbbá a szomszédos államok: Románia, Csehszlovákia és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság) között megkötött békeszerződést, amely Trianoni Szerződés néven vonult be a históriába, és vált a huszadik századi magyar történelem talán legvégzetesebb eseményévé. A békeszerződés lezárta a magyar történelem ezersztendős folyamatát, és mindenképpen lezárta azt a több mint kétszáz esztendős folyamatot, amely a török uralom felszámolása: a három részre szakított ország állami egységének helyreállítása óta eltelt.

Ebben a két évszázadra kiterjedő korszakban Magyarország nem volt teljes mértékben a maga ura (és ez természetesen kihatott az első világháború korának eseményeire is). A több történelmi államterületet magába foglaló Habsburg-birodalom egyik részét alkotta, mindazonáltal elismert tagja volt az európai nemzetek közösségének, és egészen a világháború kitöréséig egyszerre élvezhette a birodalom nagyhatalmi állásából eredő előnyöket, mindenekeelőtt a birodalom keretei között létrejött „közös piac” előnyeit és a belső függetlenséget, amely a nemzeti állam kiépítésének mindinkább fokozódó lehetőségével járt együtt. Kétségtelen, hogy a magyar állam akkori vezetői nem használták ki ezeket a lehetőségeket, és nem alakítottak ki olyan nemzeti stratégiát, amely alkalmas lett volna arra, hogy történelmi és világpolitikai válságok (például egy vesztes háború) esetére megőrizze a történelmi államterületet.

A magyar politikai vezető csoportoknak az 1867-es kiegyezéstől a világháború végéig a történelem éppen ötven esztendőt adott arra, hogy konszolidálják a dualista államszerkezetben adott előnyöket. Kedvetlenül kell megállapítanunk, hogy nem éltek ezzel a lehetőséggel: egyrészt konzerválták azt a korszerűtlen társadalmi és hatalmi berendezkedést, amely sem szociális, sem politikai tekintetben nem felelt meg az európai (a nyugati) normáknak (nem felelt meg a Monarchiában a Lajtán-túlon: az osztrák örökös tartományokban, illetve Csehországban kialakult normáknak sem); másrészt képtelenek voltak arra, hogy valamilyen választ adjanak azokra a kérdésekre, amelyek az ország vegyes nemzetiségi összetételéből adódtak.

Az első kihívás következetes szociális és politikai reformokat követelt volna, így a nagybirtokos rendszer valamilyen reformját, természetesen nem annak a radikális megoldásnak a jegyében, amely a második világháború után bekövetkezett, hanem egy

józan nemzeti politika érvényesítésével, amely az állam megerősítése érdekében is érvényt kíván szerezni a szociális igazságosság elveinek. Ugyancsak a történelem követelte volna meg a paraszti és munkásrétegek bevonását az állam irányításába, tehát a választójog kiterjesztését, a helyi autonómiák rendszerének fokozatos kiépítését, végül pedig egy „keleti Svájc” típusú államszerkezet létrehozását, az ország (Horvátország nélküli) lakosságának 46 százalékát kitevő nem-magyar (nemzetiségi) népesség szolidaritásának megnyerése és egy „magyarországi (hungarus) patriotizmus” érzésének kialakítása céljából. Ez a „hungarus” patriotizmus korábban sem volt ismeretlen a magyarországi németek, a kárpátaljai ruszinok, a felvidéki szlovákok és az asszimiláns zsidók körében, inkább csak a románok és a szerbek álltak szemben azzal az identitással, amelynek kialakítása, meggyökereztetése olyan fontos stratégiai cél lett volna. A „hungarus” patriotizmus eszméje különben nem pusztán a baloldali értelmiség (a Huszadik Század körül gyülekező „polgári radikálisok”) javaslata volt, megfelelt volna a régi Magyarország politikai hagyományainak is, amely a vajdaságok és bánágok rendszerével hasznosan tudta megjeleníteni a regionális érdekeket.

Az első világháborús hadbalépés, miként azt már akkor (1914-ben) az ország legvilágosabban látó elméi, mindenekelőtt Ady Endre és Babits Mihály látták, a legkevésbé sem felelt meg a magyarság történelmi érdekeinek. Valójában a német birodalom, illetve a bécsi udvar (különösen a meggyilkolt, egyébként magyargyűlölő trónörökös, Ferenc Ferdinánd) körül gyülekező katonai vezetők erőszakossága hajszolta bele Tisza István miniszterelnököt a háború gondolatának elfogadásába, annak ellenére, hogy 1914-ben Magyarország és általában a Monarchia sem katonailag, sem gazdaságilag, sem politikailag nem volt felkészülve egy többfrontos háborúra. Az osztrák-magyar hadsereg hosszú időn keresztül a lényegesen gyengébb Szerbiát sem volt képes térdre kényszeríteni, és az 1916-ban hitszegő módon Erdélyre támadó Romániát is csak német segítséggel tudta legyőzni. A Monarchia vezetése igen sok stratégiai hibát követett el, például képtelen volt arra, hogy a korábban szövetséges Olaszország esetében legalább a semleges státus megőrzését elérje, holott az olaszokkal Trieszt és Trentino átengedése fejében kompromisszumot lehetett volna kötni; ott szinte teljesen olasz lakosság élt, és az olaszok által követelt terület lényegesen kisebb volt annál, mint amelyről Ausztriának végül le kellett mondania.

A magyar nép sohasem táplált ellenséges érzéseket az olaszokkal szemben, akik nem sokkal korábban még baráti nemzetnek számítottak, már csak a Torinóban menedéket kapott Kossuth és a Garibaldi mellett küzdő magyarok miatt is. A Monarchia hadserege különben egyedül az olasz fronton szenvedett vereséget: Szerbia és Románia legyőzött állam volt, Oroszország pedig kivált a háborúból a bolsevista hatalomátvétel és a polgárháború következtében. Ha a magyar csapatok nem véreznek el az Isonzó és a Piave mellett, nagyrészt épségben maradt volna az ország védelmére felhasználható katonai erő. A világháború utolsó hónapjaiban egy közel egymillió, nagyrészt magyar nemzetiségű katonából álló hadsereg állott fegyverben az ország déli határainál, ennek nagy részét jó eséllyel lehetett volna az ország területének védelmére mozgósítani. A francia, az angol és az amerikai kormány nem lett volna hajlandó nagyobb véráldozatot hozni azért, hogy Románia és az új csehszlovák állam magyarok által lakott nagyobb területekre is kiterjessze uralmát.

Ugyancsak súlyos stratégiai hiba volt az, hogy IV. Károly király 1917-es különbéke kísérletei végül kudarcot szenvedhettek. Ez a kudarc nem egyedül a német szövetséges erőszakos közbeavatkozásának az eredménye volt; a Monarchia katonai és politikai vezetésének nagy része is értetlenül és ellenségesen fogadta az ifjú király jó szándékú - és mindenképpen stratégiai előrelátásról tanúskodó - kezdeményezését, a különbéke-

kísérlet egyetlen következménye így az uralkodó tekintélyének megrendülése lett. (Márpedig erre a tekintélyre erősen szükség lett volna a háború végeztével!) IV. Károly próbálkozása idején a Monarchia és természetesen Magyarország feldarabolása még egyáltalán nem tartozott az antant-hatalmak háborús céljai közé, ellenkezőleg, mind az angol, mind az amerikai kormányzat a dunai nagyhatalom fenntartása mellett nyilatkozott: London hagyományosan az európai egyensúly nélkülözhetetlen tényezőjének tekintette a kettős monarchiát, Washington pedig (helyesen) meg volt győződve arról, hogy egy közép-európai federáció (ugyanis ez felelt volna meg Wilson elnök elképzeléseinek) hitelesebben tarthatja fenn a térség belső békéjét, mint az egymással versengő, mindig kisebbségi sérelmeket okozó, mindig irredentára hajlamos, következésképp politikai frusztrációktól gyötört kisállamok szervesen konglomerátuma. A történelem aztán messzemenően igazolta az angol és amerikai fenntartásokat; nagy kár, hogy sem London, sem Washington nem tartott ki mellettük. Ha akkor megfontoltabban ragaszkodnak eredeti stratégiai meggyőződésükhöz, talán egészen más irányt vett volna a közép-európai, mi több, az európai történelem.

A világháború végeztével a korábbi világpolitikai megfontolások és a magyar politikai műhelyekben kidolgozott konszolidációs tervezetek mindenesetre elveszítették jelentőségüket. Ismeretes, hogy a párizsi békekonferencián az Egyesült Államok küldöttsége annak ellenére, hogy az USA hathatós katonai és gazdasági támogatása nélkül az antant esetleg alulmaradt volna a háborús küzdelemben, nehéz helyzetbe került, és alig vett részt a konferencia döntéseinek kidolgozásában, sőt az amerikai békeküldöttség kedvetlenül visszatért Washingtonba, és nem írta alá a trianoni okmányokat. Az angol kormány több alkalommal kifejezte elégedetlenségét a kialakítandó békerendszerrel szemben, Olaszország méginkább elégedetlen volt, minthogy az eredeti ígéretekkel ellentétben Dalmáciáról, amely történelmi értelemben az olasz kultúra terrénuma volt, az új délszláv állam javára le kellett mondania. Így a békerendszer nagyrészt a francia politikai akaratot érvényesítette, ez pedig az 1871 óta titokban ápoló németellenes revanche-vágyhoz igazodott, a közép-európai régió tekintetében pedig alárendelte magát a Monarchia és a történelmi Magyarország romjain létrejövő kisállamok, Csehszlovákia, Románia és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság rendkívül ambiciózus, semmiféle mértékletességet nem ismerő, államépítő és területszerző érdekeinek. Ha a háború „német” volt, minthogy kieroszakolásában a császári Németország játszotta a fő szerepet, a béke „francia” lett, és a francia békecsinálók messze elmaradtak attól a mértékletességtől és józanságtól, amelyet (nagyrészt az osztrák Metternich hatására) a napóleoni háborúkat lezáró Bécsi Békekonferencia tanúsított akkor, midőn a restaurált francia királyság határait megállapította, és például Elzászt és Lotharingiát nem juttatta vissza német fennhatóság alá.

A békefeltételek megfogalmazása tekintetében a francia politika feladta a maga korábbi méltányosságát és józanságát is abban a hiszemben, hogy az utódállamok majd jobban fékentarthatják a német és az orosz terjeszkedési politikát, közelebbről a bolsevizmus fenyegetését, mint egy kompromisszumokra épülő közép-európai államszövetség. Mindebben, miként az ma már jól tudható, Párizs erősen csalatkozott, és a francia politikai vezetés nem egy kiváló képviselője, legutóbb Mitterand elnök és Balladur egykori miniszterelnök volt kénytelen elismerni, hogy a trianoni rendezés, miközben súlyos igazságtalanságokat tartalmazott és okozott, valójában nem érte el a kívánt eredményeket.

A békeszerződés, amelyet két jelentéktelen (és a közéletből csakhamar eltűnő) magyar politikus írt alá, végül is a világtörténelem egyik legkíméletlenebb államközi szerződése lett, amely Magyarországot teljes mértékben régi és új szomszédai zsákmányszerző

törekvéseinek rendelte alá. A történelmi magyar állam (és ennek jogi formulája a százötven esztendeig tartó török hódoltság idején is fennmaradt) Horvátország nélkül (amely nem volt a magyar állam része, csupán Szent István koronájának egyik országa: Magyarország „társországa”) 283 ezer négyzetkilométernyi területet birtokolt, ebből a csonka ország birtokában 93 ezer négyzetkilométer maradt; a 18,2 milliós lakosság 7,6 millióra csökkent: az országterületnek így csupán 30 százaléka, a lakosságnak csupán 42 százaléka maradt magyar szuverenitás alatt. Románia 102 ezer négyzetkilométernyi területet kapott (ez több volt, mint a Magyarországnak meghagyott terület) 5,2 millió lakossal, akik közül az 1910-es utolsó osztrák-magyar népszámlálás szerint 1,66 millió (az 1918-as becslések szerint 1,8 millió) volt a magyar. Csehszlovákia 63 ezer négyzetkilométerhez jutott, 3,5 millió lakossal, közöttük 1,1 millió magyarral, Jugoszlávia (Horvátországot nem számítva) 21 ezer négyzetkilométert kapott, 1,6 millió lakossal, közöttük 461 ezer magyarral, Ausztria 4 ezer négyzetkilométert, 292 ezer lakossal, közöttük 26 ezer magyarral. Ezen kívül Lengyelország is kapott két kisebb területet a Tátra környékén, Olaszország pedig Fiumét szerezte meg, amelyre egyébként a délszláv állam is igényt tartott, holott a kikötőváros lakosságának többsége olasz volt.

Közel három és félmillió magyar: a magyarság lélekszámának egyharmada került idegen és vele szemben ellenséges érzületet tápláló és általában a magyar nemzeti identitás elfojtására törekvő kormányzatok uralma alá. Emellett a régi Magyarország társadalmában és közéletében általában jól elhelyezkedő németeket (szászokat, svábokat, cipszereket) is merőben új állami keretekbe kényszerítették a békeszerződés rendelkezései, az ő számuk is meghaladta az egymilliót. Ilyen módon a régi Magyarországtól az utódállamokhoz került tíz és félmillió főből nagyjából négy és félmillió, vagyis az elcsatolt lakosság negyvenhárom százaléka etnikai és kulturális értelemben idegen elemként került az újonnan létrehozott nemzetállamokba.

Ha meggondoljuk, hogy a történelmi Magyarország lakosságának (Horvátország nélkül) ötvennégy százaléka volt magyar és csak negyvenhat százaléka nem-magyar, meg kell állapítanunk, hogy a trianoni rendezés nem vitte közelebb a térséget ahhoz az igazságos megoldáshoz, amelyet hosszabb távon a magyar közvélemény is elfogadhatott volna, és mint akár a két világháború közötti időszakban, akár az utóbbi húsz évben kiderült, nem tudott érdemleges eredményeket felmutatni a térség konszolidációjában sem: a három „trianoni” állam (CsehSzlovákia, Jugoszlávia és Románia) közül kettő a kommunista rendszer bukása után szét is esett. A régi Magyarország terület- és népességvesztésére nem találunk példát az utolsó kétszáz esztendő európai történetében, mindehhez képest jóval kisebb az a veszteség, amelyet például a háború miatt elsősorban felelősnek tartott Németországnak el kellett szenvednie.

Minden békerendszernek van valamiféle „ideológiai” és „jogi” megalapozása. A napóleoni háborúkat lezáró 1815-ös rendezés például a jogfolytonosság és a legitimitás elveire támaszkodott, Franciaországnak ilyen módon sikerült megőriznie azt a területet, amelyet az 1789-es forradalom, a forradalmi és a napóleoni háborúk előtt (a Bourbonok királysága idején) birtokolt. Az első világháborút lezáró békerendezés is rendelkezett természetesen jogi megalapozással, azonban nagy tévedés azt gondolni, hogy ennek egyetlen kritériuma „a népek önrendelkezési joga” volt, noha mind a román, mind a csehszlovák, mind a délszláv politika szüntelenül erre a jogelvre hivatkozott.

Az a trianoni ítélet, amely a történelmi magyar terület hetven százalékát és a magyar népesség egyharmadát a szomszédos államok fennhatósága alá helyezte, tulajdonképpen három érvelési rendszerre támaszkodott. 1. Az etnográfiai elv a népesség etnikai összetételét vette kiindulásnak; ezt sohasem alkalmazták Magyarország javára, és így

Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia vonatkozásában egyaránt igen nagy magyar tömbök kerültek idegen fennhatóság alá, közvetlenül a trianoni határ mentén: így a Partiumban, Kárpátalján, a Felvidéken és a Vajdaság Tisza-menti területein. 2. A történelmi elv, amely a területek korábbi államjogi hovatartozását vette figyelembe; Magyarország ennek az elvnek az alapján semmiféle könnyítést sem kapott (holott például 3,5 millió németet csatoltak Csehszlovákiához, arra hivatkozva, hogy lakóterületük a történelmi cseh királysághoz tartozik). 3. Végül a gazdasági, közlekedési és stratégiai elv; ezt ugyancsak mindig következetesen alkalmazták Magyarországgal szemben, például a Dunától északra lévő magyar területek elcsatolásakor, ebben az esetben csehszlovák gazdasági érdekekre hivatkoztak, vagy az Arad-Nagyvárad-Szatmárnémeti-Máramarossziget-sáv Romániának juttatása alkalmával, amikor - mint ezt Palotás Zoltán *A trianoni határok* című 1990-ben megjelent könyve kimutatta - az szolgált indokul, hogy az itt (magyar lakosságú területen) húzódó vasútvonalra Bukarestnek szüksége van. Magyarország esetében egyaránt elestek az etnikai, történelmi és gazdasági-stratégiai kritériumok, és valójában minden helyi vitát Magyarország kárára oldott meg a békekonferencia; az országot tulajdonképpen hadizsákmánynak tekintették, amelyből minden jelentkezőnek bőven osztogatni lehet.

Nem könnyű arról beszélni, hogy a trianoni igazságtalanságokat az utódállamok politikai vezetői részéről milyen hazug propaganda és cinikus manipuláció készítette elő. Ebben a propagandisztikus és manipulációs rendszernek a kialakításában kétségtelenül a csehszlovák miniszterelnököknek, Eduárd Benešnek és a román miniszterelnököknek, Ion Brătianunak volt vezető szerepe; mindkét politikusnak igen nagy a felelőssége abban, hogy a közép-európai régió századik századi történelme során igen súlyos válságokat kellett elszenvednie. A régió népei azóta sem találták meg a térség hatékonyabb gazdasági, politikai és kulturális együttműködéséhez vezető utat, annak ellenére, hogy mindegyik közép-európai országban időről időre felléptek olyan politikai és főként kulturális mozgalmak, csoportok, amelyek hiteles kezdeményezésekkel igyekeztek szolgálni ezt az együttműködést.

Nem találok sok örömet abban, hogy fel kell idéznem az 1919-es párizsi béketárgyalások néhány mozzanatát, mindez azonban nélkülözhetetlen ahhoz, hogy megértsük a trianoni békerendszer létrejöttének körülményeit. A politikai rendezést kezében tartó Tizek Tanácsa 1919. február 1-i ülésén például a román miniszterelnök a következőket jelentette ki: „A háború kitörésekor Magyarország a Bánáttal együtt létrehozott egy körzetet, melyet Erdélynek lehet nevezni, mivel politikai szempontból Erdély mindenkor központi jelentőségű volt a térség egészében. Hogy eme térség különböző részeinek az ismétlődő felsorolását elkerüljük, itt jegyezzük meg, hogy >Erdély< fogalmába nem csupán a Bánátot, de mindazon tartományokat is beleértjük, amelyek a Galíciai Kárpátok és a Tisza vonaláig terjednek, azaz a térség egészét, mely a kései magyar királyság részét képezte.” Majd Orlando olasz miniszterelnök kérdésére, hogy tudniillik valóban hány magyar él a Románia által igényelt területen, Brătianu a következő választ adta: „Ha a népesség megoszlásáról pontos becslés készülne, úgy az a románok és magyarok számarányát feltehetőleg 2 900 000 (72 %) illetve 687 000 (15 %) főben rögzítené. Míg a román népesség a városi lakosság 23, s a falvakénak 72 százalékát képviseli, a magyarok a városok csupán 40, a falvak lakóinak nem több mint 13 százalékát teszik ki. A magyarok főként hivatalnokok és katonák, s etnikai szempontból messze felülreprezentálják azt a népcsoportot, amelyhez tartoznak. A magyarok egy, román lakosság közt élő uralkodó osztályt képeznek.”

A valóság természetesen egészen más volt. Az 1910-es utolsó osztrák-magyar népszámlálás szerint a tágabb értelemben vett erdélyi (dél-kelet-magyarországi) területen

2,8 millió román élt, ez szinte azonos a Brătianu által említett számadattal, a románok azonban nem képezhették a lakosság 72 százalékát, csak 53,4 százalékát, minthogy a területen (a román miniszterelnök adataival ellentétben) nem 687 ezer, hanem 1 658 ezer magyar, a lakosság 31,7 százaléka és mellettük még 556 ezer német, a lakosság 10,6 százaléka volt található. Emellett a városi lakosság, a román részről betervezett adatokkal ellentétben többségében magyar volt, a negyvenkilenc városi jogokkal felruházott település lakosságának 62,7 százaléka a magyar, 18,9-a román volt, sőt még az 1930-as román népszámlálás is a városi lakosság körében 39 százalék magyart és csak 31 százalék románt talált (a többi német, zsidó és más nemzetiségű volt; a zsidó vallású nemzetiség kategóriája különben Bukarest találmánya volt, mert a zsidó vallású vagy eredetű polgárok nagy része magyarnak tartotta magát). Az meg kifejezetten abszurd állításnak számíthatott, hogy az erdélyi magyarok főként hivatalnokok és katonák, s a román népességnek élőködő uralkodó réteget képezik.

Brătianu részéről nem volt minden diplomáciai ügyességet nélkülöző kijelentés, hogy az Erdélyt, a Bánságot és a magyar Alföldet bekebelezni kívánó román kormány Debrecen városát és szűkebb környékét meghagyná a magyar állam keretében. „Csupán egy vidék van - jelentette ki a bukaresti miniszterelnök -, amelyre Románia - noha néhány román falu is található rajta - nem tart igényt: nevezetesen Debrecen környéke. A románok, hogy követeléseik etnikai jogalapját tisztán megőrizzék, inkább lemondanak e városról, mely magyar központként aktív szerepet tölt be a környező vidék életében.” Viszont, ha szükségesnek vélte, Brătianu nem tartózkodott az olyan kijelentésektől, amelyek feltűnő erőszakossággal és nyíltsággal kérdőjelezték meg az alapvető emberi jogokat (a nemzeti önrendelkezésnek azokat a követelményeit, amelyek a trianoni rendezés, úgymond, jogi megalapozását jelentették). David Lloyd George angol miniszterelnöknek arra a kérdésére, miszerint vajon az erdélyi magyarok is kinyilváníthatják-e akaratukat a terület hovatartozása ügyében, a bukaresti miniszterelnök, kissé sértődötten amiatt, hogy ez a kérdés egyáltalán szóba kerülhet, a következőképpen válaszolt: „Románia azért harcolt, hogy nemzeti akaratát érvényesíthesse a magyar kisebbség felett. Ennélfogva bizonyos, hogy ha a magyarokat arra kérnék, szavazzanak a Romániával való egyesülésre, erre aligha lennének hajlandóak. Nem hiszi, hogy a jelenlegi helyzetben új választásokat kellene tartani. Ami a fegyverszünet következtében létrejött erdélyi helyzetet illeti, úgy gondolja, hogy a lényegi kérdést a háború kimenetele immár eldöntötte, s ezen területek vissza kell kerüljenek Romániához.” Gondolom, arra nem kell külön felhívni a figyelmet, hogy az erdélyi területek korábban soha sem voltak Románia részei, a „visszakerülés” elvének így semmiféle történeti alapja nincs.

Brătianu, igazi balkáni politikus volt, és a Balkánon az államérdekből elkövetett hazugságok sohasem tartoztak az erkölcsi értelemben helyteleníthető megnyilvánulások közé. Beneš miniszterelnök azonban egy nyugati jellegű, polgárosult nemzet nevében lépett fel, és mint ilyen ragadtatta magát hasonló hazugságokra, midőn a Felvidék jogállásának megváltoztatását követelte: „Szlovákia hajdanán - fejtette ki - a Cseh-Szlovák állam részét képezte, amíg a magyarok a X. század folyamán le nem rohanták. A hódítók sikertelenül próbálták elmagyarosítani az országot. A lakosság mindmáig cseh érzelmű, s az új államhoz kíván tartozni. Szlovákiában sosem volt példa szeparatista próbálkozásra. Ugyanaz a nyelv, ugyanazok az eszmék, ugyanaz az uralkodó vallás. A szlovák nemzeti lelkesedést mindig is a magyarokkal szembeni ellentét táplálta.”

A prágai álláspontot kifejtő politikus a megszerezni kívánt terület lakosságának nemzetiségi összetételéről is ugyanazzal, az ítélőbírák megtévesztését szolgáló rabulisztikával beszélt, mint bukaresti kollégája. Például Lloyd George-nak arra a kérdésére, hogy vajon a szlovákság milyen arányban lakja a Duna vidékét (északi partját),

amely végül a csehszlovák állam része lett, Beneš a következő választ adta: „e terület elcsatolásával a csehszlovák államhoz mintegy 350000 magyar kerülne. Ám ismét hangsúlyozza, hogy vidéken erőszakos elmagyarosítás folyt. A fenti adat egyébként a Pozsony és Vác közti területre vonatkozik. Hozzá tenné azt is, hogy a folyó túlszlovák jónéhány szlovák szórványtelepülés van. Így például csupán Budapest környékén vagy 150 000 szlovák él. Őket kompenzációként magyar fennhatóság alatt hagynák.”

A párizsi béketárgyalások ilyen módon az eltorzított vagy éppen légből kapott etnikai adatok zsidvására váltak, és miután a győztes antant-hatalmak képviselői egyszerűen nem tudták elképzelni, hogy európai, kivált velük szövetséges államok miniszterelnökei közönséges hazugságokat terjesszenek a békekonferencia elé, nagyjából elfogadták az utódállamok kívánságait. Noha a mohó utódállami követelések verifikációja érdekében a nagyhatalmak szakértői bizottságokat hoztak létre, ám időközben felértékelődött Románia - Oroszország ellenében - és Csehszlovákia - Németország elleni - stratégiai szerepe. Így azután az etnográfiai szempontok a stratégiai megoldások áldozatává váltak. Csúpan néhány kirívóan igazságtalan területszerzési követelését utasították el, így elvetették azt a Beneš által előterjesztett javaslatot, amely a Dunántúl nyugati részén egy csehszlovák korridorot kívánt volna létesíteni a jugoszláv határig a két szláv állam területi összeköttetésének megvalósítására, s ugyancsak elutasították a Salgótarjánra, Miskolcra és a tokaji borvidékre bejelentett csehszlovák igényt, az Orosháza, Békéscsaba és Hódmezővásárhely megszerzését célzó román, valamint a Pécs birtoklására irányuló jugoszláv követelést. Amennyiben ezeknek a területszerző igényeknek is eleget tettek volna, Magyarország területe a trianoni területnek is csúpan mintegy kétharmad részére terjedt volna ki.

A trianoni végzést - ezek a szórványosan idézett történelmi dokumentumok is mutatják - végül is több politikai tényező alapozta meg. Csúpan felsorolást próbálok adni ezekről: 1. *A háborús vereség*, amely egy olyan háború következménye volt, amely egy pillanatig sem állott a magyarság érdekében, ellenkezőleg, eleve a nemzeti tragédia lehetőségét mutatta, hiszen az bizonyos volt, hogy a vereség után az országot mohó szomszédai és kisebbségei feldarabolják, egy esetleges győzelem esetén pedig a Habsburg-birodalom átalakítására irányuló stratégiák fogják átalakítani a Monarchia szerkezetét. 2. *A korábbi teljesen hibás nemzetiségi politika*, amely a nemzeti kisebbségek (vagy legalább egy részük: a németek, a horvátok, a szlovákok és a ruszinok) megnyerése helyett szükségtelen és hatástalan intézkedésekkel idegenítette el a magyar államtól a nemzetiségeket. 3. *A katonai csőd*, az a politika, amely az (írásunk elején említett nagylétszámú) magyar katonaságot szétzavarta, miközben az elszakadni kívánó nemzetiségieket jóformán felfegyverezte (az 1918-ban megvert román hadsereg kezében pedig, a világtörténelemben példátlan módon, meghagyta a fegyvereket - ezekkel vonultak be a románok 1918 végén Erdély területére). 4. *A szociális reformok elmaradása*, amely jóformán érdektelenné tette a paraszti és munkás rétegeket az ország védelmében (szemben például a negyvennyolcas szabadságharccal, mikor is a jobbágyfelszabadítás a honvédelem egyik legnagyobb politikai és erkölcsi erőforrása volt). 5. *A Kun Béla-féle „vörös” uralom*, amely Magyarországgal szembefordította a nyugat-európai polgári kormányzatot (igaz, azt is el kell mondani, hogy az országterület védelmének egyetlen sikeres és ígéretes akciója az az északi hadjárat volt, amely Stromfeld Aurél (egykori császári és királyi ezredes) nevéhez fűződött, és amelyet a népbiztosok, az antant követelésére, visszarendeltek - márpedig egy győztes hadsereget visszarendelni mindig vereséghez vezet).

Ugyanakkor meg lehet állapítani, hogy Apponyi Albert és az általa vezetett delegáció igen sokat (ámbar eredménytelenül) fáradozott azon, hogy enyhítse a kíméletlen

békefeltételeket. Az elmúlt évtizedek során többször Apponyi szemére vetették, hogy a teljes és integer történelmi Magyarország fennmaradásáért szállt síkra, és nem tett határozottabb javaslatot arra, hogy a vitatott területek hovatartozását a rajtuk élő lakosság népszavazás útján maga döntse el. Ez nem felel meg a tényeknek, minthogy mind Apponyi általánosságban, mind a magyar béke delegáció dokumentumai konkrét formában a népesség megkérdezését javasolták. Apponyi maga a területi döntések egyetlen valóság alapjának a népszavazás rendszerét tekintette, mondván: „a valóság megállapítására rendelkezésükre áll az eszköz, egyszerű, de egyetlen eszköz, amelynek alkalmazását hangosan követeljük, hogy e kérdésben tisztán lássunk. És ez az eszköz a népszavazás. Amidőn ezt követeljük, hivatkozunk Wilson elnök úr által oly kiválóan szavakba öntött nagy eszmére, amely szerint az emberek egyetlen kapcsolata, az államok lakosságának egyetlen része sem helyezhető akarata, megkérdezése nélkül, mint valami marhanyáj, egy idegen állam fennhatósága alá. Ennek a nagy eszmének nevében, amely különben az erkölcsi alapon nyugvó egészséges emberi felfogásnak egy axiómája, követeljük a népszavazást hazánk azon részeire vonatkozólag, amelyeket tőlünk most elszakítani akarnak. Kijelentem, hogy előre is alávetjük magunkat e népszavazás eredményének, bármi legyen is az. Természetesen követeljük, hogy a népszavazás olyan körülmények között tartassék meg, hogy annak szabadsága biztosítva legyen.”

Ez a szabadság azonban akkor és ott: 1920-ban, a párizsi tárgyalásokon már senkit sem érdekelt - a Nagy Trianon palotában aláírt békeokmány valójában megpecsételte Magyarország sorsát: jórészt ennek (meg az éppen csak születőben lévő magyar demokrácia 1919 márciusi korai „öngyilkosságának”) a következménye volt a húszas években lezajlott antidemokratikus restauráció, a harmincas évek berlini elkötelezettsége, a második világháborús hadbalépés - vagyis Magyarország huszadik századi tragédiáinak sorozata. Ahogy Mohács annak idején megszabta a korábban virágzó magyar királyság végét, úgy szabta meg Trianon a huszadik századi Magyarországot. Következményeit ma is tapasztaljuk, mind a szomszédok magyar-ellenes szenvedélyeiben, mind a magyar nemzeti tudat frusztrációiban. Az orvoslás ma is időszerű és ma is nehéz: a politika nem egyszer vezette tévutakra a gyógyító szándékot, talán a magyar és az európai kultúra körében kellene gyógyírt keresnünk azokra a ma is üszkösödő sebekre, amelyeket Trianon okozott.

http://www.hhrf.org/kisebbsegkutatas/kk2010_02/cikk_nyomtatás.php?id=1857

Kisebbségkutatás - 2010. 2. szám